ก้าวไปในบุญ

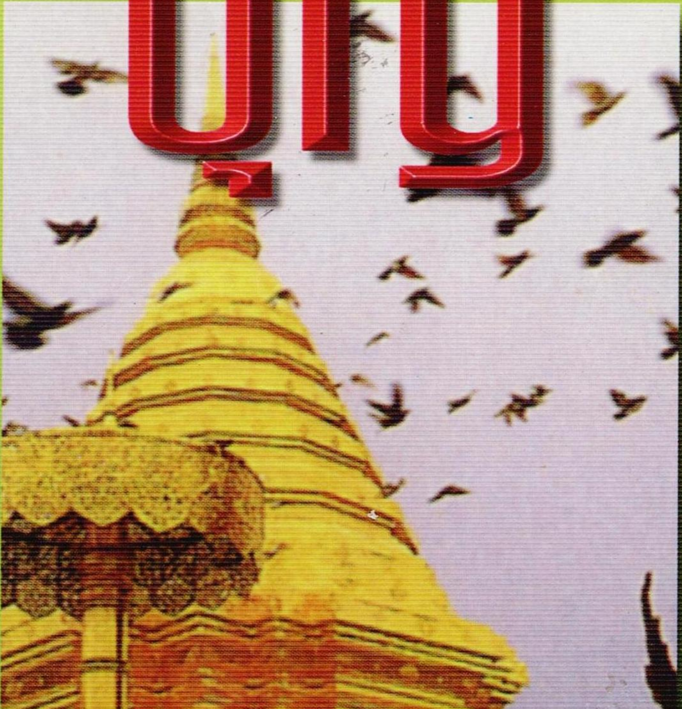

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ทำบุญด้วยเงินมากจะได้บุญมาก ทำบุญด้วยเงินน้อยจะได้บุญน้อย
จริงหรือไม่ หาคำตอบได้ในหนังสือเล่มนี้

ก้าวไปในบุญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

จัดพิมพ์เผยแพร่

เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา

๒๓-๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

ก้าวไปในบุญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-7891-75-1

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๒
มูลนิธิพุทธธรรม ๔,๖๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๒๓-๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๒
ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ๑๒,๐๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
ตำหนักล่าง วัดบวรนิเวศวิหาร
โทร. ๒๘๑-๒๑๓๙,๒๘๑-๓๖๗๕

พิมพ์ที่ พรศิวการพิมพ์
๑๘๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๗ วังทองหลาง
เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐
โทร.๕๓๙-๘๖๓๒,๐๑-๓๕๓-๔๙๕๑
จารุพรรณ วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

คำอนุโมทนา

หนังสือ **ก้าวไปในบุญ** เล่มนี้ เป็นการปรารภธรรมของพระธรรมปิฎก ต่อสาธุชนที่ไปร่วมในงานวันเกิดและฉลองโบสถ์ของท่าน *คุณจิตปอง สาตรพันธุ์* ได้อ่านมีความชอบใจเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องผูกพันกับชีวิตชาวพุทธ โดยเฉพาะประเด็นของคำว่า **บุญ** ที่ในแง่ของความเป็นเหตุแล้ว คือการกระทำอะไรก็ตามที่สามารถลดละกิเลสลงไปได้ มีความสุขกายสบายใจหลังจากได้ทำไปแล้ว ล้วนจัดเป็นบุญทั้งนั้น แต่ชาวพุทธหรือแม้แต่พระบางรูปมักเน้นไปที่การให้ทาน จนกลายเป็นการทำบุญทำทาน บางท่านเลยยึดติดว่า การทำบุญคือการทำทานหรือการทำทานเท่านั้นจึงจะเรียกว่าการทำบุญ สร้างความสับสนในหลักธรรมให้กระจายออกไป

ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ท่านใช้วิธีการสนทนาในรูปของบรรยากาศของการสนทนาธรรมตามกาล ทำให้คนฟังสามารถเข้าใจและกระจายกรอบของคำว่าบุญออกไป ทั้งตามนัยแห่งพระพุทธดำรัสและการขยายความออกไปของพระอรรถกถาจารย์ ซึ่งก็เป็นการขยายไปตามพระพุทธดำรัสในที่ต่าง ๆ นั้นเอง

คุณจิตปอง สาตรพันธุ์ เป็นอุบาสิกาที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนามากท่านหนึ่ง บำเพ็ญกุศลสาธารณในรูปแบบต่าง ๆ ไว้มาก ปรารถนาที่จะพิมพ์เอกสารเล่มนี้เผยแผ่แก่สาธุชน เป็นพุทธบูชา เน้นการแจกเป็นธรรมทานในการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในเทศกาลวิสาขบูชา ณ ปริมณฑลท้องสนามหลวง ที่จะเริ่มจัดงานในวันที่ ๒๓-๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ โดยได้ถวายปัจจัยค่าพิมพ์ให้แก่ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยไว้ด้วย จึงได้โทรศัพท์บอก *ท่านพระครูปลัดปิฎกวัฒน์* เลขานุการของท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก เพื่อขออนุญาตพิมพ์เผยแผ่ตามเจตนารมณ์ของผู้บริจาค ซึ่งได้รับอนุญาตจากท่าน เพราะ*ผลงานของท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ไม่ได้สงวนลิขสิทธิ์สำหรับการพิมพ์เผยแผ่* จึงขอขอบคุณต่อท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ท่านพระครูปลัดปิฎกวัฒน์ และมูลนิธิพุทธธรรม ที่ได้จัดทำต้นฉบับและจัดพิมพ์เผยแผ่ออกไปเป็นครั้งแรก

ขออนุโมทนาสาธุการต่อกุศลเจตนาของคุณจิตปอง สาตรพันธุ์ ที่มีกุศลเจตนาปรารถนาที่จะเผยแผ่ธรรม อันเป็นธรรมทานที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่า **การให้ธรรมชนะการให้ทั้งปวง** จึงขออานุภาพแห่งทานบารมีที่คุณจิตปอง สาตรพันธุ์ และครอบครัวที่ได้กระทำบำเพ็ญแล้ว ได้อำนวยประโยชน์สุขให้ตลอดกาลนาน

หวังว่า สารัตถะแห่งหนังสือ ก้าวไปในบุญ คงจะสามารถให้ความรู้ความเข้าใจ เพิ่มศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนา แต่ท่านสาธุชนผู้ได้รับมาแล้วอ่านได้ตามสมควร หากสามารถนำเอาความรู้อันเป็นส่วนของปริยัติสัทธรรมมาประพฤติปฏิบัติได้ ก็ย่อมจะเป็นเหตุให้ประสบบุญทั้งที่เป็นส่วนเหตุและบุญที่เป็นส่วนผล ตามสมควรแก่การปฏิบัติโดยทั่วกัน

ที่สำคัญคือ สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่จัดขึ้นเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ต้องการย้ำเตือนชาวพุทธให้ตระหนักถึงพระพุทธคุณ คือ ปัญญา บริสุทธิ์ กรุณา การก้าวไปในบุญเป็นเส้นทางแห่งการพัฒนาปัญญา ความบริสุทธิ์ และความเมตตากรุณา อันเป็นเนื้อหาสาระของความเป็นพุทธที่แต่ละคนสามารถสัมผัสได้ตามกำลังความสามารถตลอดมาและตลอดไป

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๒๓-๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๒

วิสาขบูชา

สารบัญ

ไหว้พระประธาน	๑
ก้าวไปในบุญ	๔
แก้ความเข้าใจความหมายของบุญ ที่แคบและเพี้ยนไป	๔
ให้ทานอย่างไร จึงจะได้ทำบุญอย่างสมบูรณ์	๗
ไปทำบุญอย่างเดียว แต่ได้กลับมาสามอย่าง	๙
ถ้าจะทำบุญ ก็ควรทำให้ครบทุกความหมาย	๑๑
หนทางที่จะทำบุญ มีอยู่มากมาย	๑๔
ทำบุญ ต้องให้สมบูรณ์ขึ้นไปถึงปัญญา	๑๗
บุญที่แท้แผ่ความสุขออกไป	๑๙
โยมทำบุญแล้วพระก็อนุโมทนา	๒๓
ทำบุญ ทำที่ไหนก็ได้ ไม่ว่าทำอะไร ถ้าทำเป็นก็ได้บุญ	๒๖
ศึกษาบุญไปให้ปุญญะกับปัญญามาบรรจบกัน	๓๐

ไหว้พระประธาน*

ญาติโยมจัดงานทำบุญบำเพ็ญกุศลกันในวันนี้ โดยปรารภเรื่องอาตมภาพ แต่ก็ได้ขอให้ขยายความหมายเป็นงานบุญสำหรับอุโบสถและวัดนี้ทั้งหมด

ในโอกาสที่วัดญาณเวศกวัน ตั้งมาถึงปีที่จะครบ ๕ นับแต่ที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ และบัดนี้ได้มีเสนาสนะสำคัญเกิดขึ้น ซึ่งเพิ่งสร้างเสร็จ คือ อุโบสถที่โยมจัดพิธีทำบุญนี้ อันเป็นผลงานร่วมกันของญาติโยม พร้อมทั้งพระประธาน ที่เพิ่งหล่อเสร็จเรียบร้อย แล้วนำมาประดิษฐานในวันที่ ๗ มกราคม และปิดทองเสร็จเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคมที่ผ่านมานี้

พระประธานนี้สร้างเกือบไม่ทัน เพราะที่วัดนี้ออกจะจู้จี้มาก ไปดูและแก้ไขเท่าไรก็ไม่พอใจสักที ช่างปั้นใหม่ให้จนในที่สุดดูเหมือนปั้นรวมทั้งหมด ๕ องค์ จึงได้องค์นี้ ซึ่งได้ทราบว่าโยมพอใจทั่วกัน แต่ก่อนนั้นยังมีข้อขัดแย้งกันอยู่นิดหนึ่ง

---

* สัมโมทนียกถา ในโอกาสที่ญาติโยมจัดงานทำบุญในมงคลพรรษาที่วัดญาณเวศกวัน ตั้งมาจะครบ ๕ ปี มีอุโบสถพร้อมพระประธาน และพระธรรมปิฎกมีอายุครบ ๕ รอบ ณ วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๒ ที่วัดญาณเวศกวัน พุทธมณฑล จ.นครปฐม

คือตอนที่หล่อเสร็จแล้วนำมาประดิษฐาน ยังไม่ได้ปิดทองก็ทาสีขาวมา โยมก็ชอบมากบอกว่างามดีเหลือเกิน แต่พอปิดทองไปได้บ้าง โยมก็เริ่มผิดหวังอีก บอกว่าตอนเป็นหลวงพ่อขาวงามกว่ามาก เป็นปัญหาเนื่องมาจากแสงสะท้อนเป็นเงาแวววาว

อย่างไรก็ดี ตอนนี้สถาปนิกบอกว่าจะทดลองเอาสปอตไลท์สามดวงหรือห้าดวงมาฉายส่องลองดูว่า จะช่วยให้แก้ไขปัญหาเรื่องเงาสะท้อนออกไปได้แค่ไหนเพียงใด และจะต้องสร้างฐานเสริมถาวรอีก เพราะแท่นชุกชีข้างล่างใหญ่ ตอนนี้ทำฐานชั่วคราวซ้อนไว้ จะต้องทำใหม่ ถ้าแก้ปัญหาโดยจัดสปอตไลท์ส่องได้ที่ดีแล้ว และออกแบบฐานใหม่นี้โดยฝังสปอตไลท์เข้าไปในฐานนั้น ก็ยังเป็นความหวังว่าจะแก้ปัญหาเรื่องเงาสะท้อนนี้ได้ และทำให้ดูเหมาะสมดียิ่งขึ้น

พระประธานนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่เป็นเครื่องสื่อพุทธคุณ คือ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และที่เราย้ำกันมากก็คือ พระมหากรุณาคุณ

เวลามาที่พระประธาน ได้กราบไหว้นมัสการ ก็ทำให้จิตใจของเราเบิกบานผ่องใส มีความสุข เราอาจมีจิตใจว้าวุ่นเดือดร้อน ขุ่นมัวมาจากบ้าน หรือจากที่อื่น ๆ ภายนอก พอเข้ามาที่วัดแล้ว เห็นพระประธาน จิตใจของเราสบาย นั่นก็คือพุทธคุณเกิดผลแก่จิตใจของเรา คือ เมตตาเกิดมีผล ทำให้จิต

ใจของเราสบาย มีความสุข มีปีติ คือความอิ่มใจ และมีความสงบ

พูดโดยทั่วไป พระพุทธรูปนั้นเราสร้างให้มีลักษณะสงบ ยิ้มด้วยเมตตา และมีลักษณะหลุดพ้น เป็นอิสระ ไม่ยึดติดในโลก คือ ท่านพ้นอยู่เหนือโลกแต่เป็นที่พึ่งแก่เรา ถ้าพระพุทธรูปสื่อพุทธคุณอย่างนี้ได้ ก็จะเกิดผลต่อจิตใจของผู้นมัสการ ทำให้เกิดบุญกุศล อย่างน้อยก็เกิดปสาทะ ซึ่งเป็นบุญข้อแรกที่จะมีขึ้นในจิตใจของพุทธศาสนิกชน ในเวลาสัมผัสกับพระศาสนา เริ่มแต่ได้พบเห็นพระสงฆ์ ตามหลักที่ว่า **สมณานญฺจ ทสฺสนํ** การเห็นสมณะเป็นอุดมมงคล เมื่อเห็นสมณะ ก็ทำให้จิตใจผ่องใส นี่เป็นจุดหนึ่งที่บุญกุศลเริ่มตั้งต้นได้ เพราะถ้าจิตใจไม่ผ่องใส คือ ขุ่นมัวเศร้าหมอง บุญก็เกิดยาก และตัวความผ่องใสของจิตใจก็เป็นบุญอยู่ในตัวแล้ว

ก้าวไปในบุญ

แก้ความเข้าใจ
ความหมายของบุญที่แคบและเพี้ยนไป

บุญกุศลนี้ มีทางทำให้เกิดขึ้นได้มากมาย แต่ข้อสำคัญอยู่ที่จิตใจของโยมเอง แต่เมื่อเราต้องการให้จิตใจผ่องใส อะไรจะมาช่วยทำให้ผ่องใสได้ ตอนนี้เราอาศัยพระประธาน แต่พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า มีวิธีปฏิบัติหลายอย่างที่จะทำให้เกิดบุญกุศล วันนี้จึงขอพูดเรื่องบุญนิด ๆ หน่อย ๆ เพราะคำว่าบุญเป็นคำสำคัญในพระพุทธศาสนา และในเวลานี้ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า "**บุญ**" ก็แคบมาก หรือบางทีถึงกับเพี้ยนไป

แง่ที่ ๑ ยกตัวอย่าง ที่ว่าบุญมีความหมายแคบลงหรือเพี้ยนไปนี่ เช่น เมื่อเราพูดว่าไปทำบุญทำทาน โยมก็นึกว่าทำบุญ คือ ถวายข้าวของแก่พระสงฆ์ บุญก็เลยมักจะจำกัดอยู่แค่ทาน คือการให้ แล้วก็ต้องถวายแก่พระเท่านั้นจึงเรียกว่า บุญ ถ้าไปให้แก่ชาวบ้าน เช่น ให้แก่คนยากจน คนตกทุกข์ยากไร้ เราเรียกว่าให้ทาน ภาษาไทยตอนหลังนี้จึงเหมือนกับแยกกันระหว่างทำบุญกับให้ทาน *ทำบุญ* คือ ถวายแก่พระ

ให้ทาน คือ ให้แก่คฤหัสถ์ชาวบ้าน โดยเฉพาะคนตกทุกข์ได้ยาก

เมื่อเพี้ยนไปอย่างนี้นาน ๆ คงต้องมาทบทวนกันดู เพราะความหมายที่เพี้ยนไปนี้กลายเป็นความหมายในภาษาไทยที่บางทียอมรับกันไปจนคิดว่าถูกต้องด้วยซ้ำ แต่พอตรวจสอบด้วยหลักพระศาสนาแล้วก็ไม่จริง เพราะว่าทานนั้นเป็นคำกลาง ๆ

การถวายของแก่พระ ที่เราเรียกว่าทำบุญนั้น เมื่อว่าเป็นภาษาบาลี จะเห็นชัดว่าท่านเรียกว่าทานทั้งนั้น แม้แต่ทำบุญอย่างใหญ่ที่มีการถวายของแก่พระมาก ๆ เช่น ถวายแก่สงฆ์ ก็เรียกว่าสังฆทาน ทำบุญทอดกฐิน ก็เรียกว่า กฐินทาน ทำบุญทอดผ้าป่า ก็เป็น บังสุกุลจีวรทาน ไม่ว่าถวายอะไรก็เป็นทานทั้งนั้น ถวายสิ่งก่อสร้างในวัด จนถวายทั้งวัด ก็เรียกเสนาสนทาน หรือวิหารทาน ทานทั้งนั้น

ในแง่นี้ จะต้องจำไว้ว่า ทานนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำบุญ เมื่อเราพูดว่าทำบุญ คือ ถวายของพระ บุญก็เลยแคบลงมาเหลือแค่ทานอย่างเดียว ลืมนึกไปว่ายังมีวิธีทำบุญอื่น ๆ อีกหลายอย่าง นี้ก็เป็นแง่หนึ่งละ

แง่ที่ ๒ ก็คือ ความแคบในแง่ที่เมื่อคิดว่า ถ้าให้แก่คนตกทุกข์ได้ยากหรือแก่ชาวบ้านก็เป็นทานแล้ว ถ้าเข้าใจเลยไปว่าไม่เป็นบุญ ก็จะยุ่งกันใหญ่ ที่จริงไม่ว่าให้แก่ใครก็เป็นบุญ

ทั้งนั้น จะต่างกันก็เพียงว่าบุญมากบุญน้อยเท่านั้นเอง

การวัดว่าบุญมากบุญน้อย เช่นในเรื่องทานนี้ ท่านมีเกณฑ์หรือมีหลักสำหรับการวัดอยู่แล้วว่า

๑. ตัวผู้ให้ คือ ทายกทายิกามีเจตนาอย่างไร

๒. ผู้รับ คือ ปฏิคาหกมีคุณความดีแค่ไหน

๓. วัตถุ หรือของที่ให้ คือ ไทยธรรม[๑] บริสุทธิ์ สมควรเป็นประโยชน์เพียงใด

ถ้าปฏิคาหก คือผู้รับ เป็นผู้มีศีล มีคุณธรรมความดี ก็เป็นบุญมากขึ้น ถ้าปฏิคาหกเป็นคนไม่มีศีล เช่น เป็นโจรผู้ร้าย เราก็ได้บุญน้อย เพราะดีไม่ดีให้ไปแล้ว เขากลับอาศัยผลจากของที่เราให้ เช่น ได้อาหารไปกินแล้วร่างกายแข็งแรง ก็ยิ่งไปทำการร้ายได้มากขึ้น กลับเกิดโทษ

วัตถุสิ่งของที่ถวาย ถ้าบริสุทธิ์ ได้มาโดยสุจริต เป็นของที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่าแก่ผู้ที่รับไป สมควรหรือเหมาะสมแก่ผู้รับนั้น เช่น ถวายจีวรแก่พระสงฆ์ แต่ให้เสื้อแก่คฤหัสถ์ เป็นต้น ก็ได้บุญมาก

ส่วนตัวผู้ให้ก็ต้องมีเจตนาที่เป็นบุญเป็นกุศล ตั้งใจดี ยิ่งถ้าเจตนานั้นประกอบด้วยปัญญา ก็มีคุณสมบัติดีประกอบมากขึ้น ก็ยิ่งได้บุญมาก

---

[๑] ไทยธรรม มาจากภาษาบาลีว่า เทยฺยธมฺม แปลว่า สิ่งที่จะพึงให้ หรือของที่ควรให้

เป็นอันว่า การให้เป็นทานทั้งสิ้น ไม่ว่าจะถวายแก่พระหรือจะให้แก่คฤหัสถ์ชาวบ้าน จึงต้องมาทบทวนความหมายกันใหม่ว่า

๑. ได้บุญ ไม่ใช่เฉพาะถวายแก่พระ

๒. บุญ ไม่ใช่แค่ทาน

ให้ทานอย่างไร
จึงจะได้ทำบุญอย่างสมบูรณ์

ทีนี้ก็มาดูว่าบุญนั้นแค่ไหน **การทำบุญ** ท่านเรียกว่า *บุญกิริยา* หรือเรียกยาวว่า บุญกิริยาวัตถุ คือเรื่องของการทำบุญ ญาติโยมที่คุ้นวัดจะนึกออกว่า

บุญกิริยาวัตถุมี ๓ อย่าง คือ

๑. ทาน การให้ เผื่อแผ่ แบ่งปัน

๒. ศีล การประพฤติสุจริต มีความสัมพันธ์ที่ดี ไม่เบียดเบียนกัน

๓. ภาวนา ฝึกอบรมพัฒนาจิตใจ เจริญปัญญา

ทานก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง ศีลก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง ภาวนาก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง และสูงขึ้นไปตามลำดับด้วย ศีลเป็นบุญที่สูงกว่าทาน ภาวนาเป็นบุญที่สูงกว่าศีล แต่เราสามารถทำไปพร้อมกันทั้ง ๓ อย่าง

๑. เหตุใดจึงเรียกการถวายของแก่พระที่วัดว่า เป็นการทำบุญ แต่ให้แก่ชาวบ้านเรียกว่าเป็นทานเฉย ๆ เรื่องนี้อาจจะเกิดจากการที่ว่า เวลาเราไปถวายพระที่วัด เราไม่ใช่ถวายทานอย่างเดียวเท่านั้น คือ ในเวลาที่เราไปถวายสิ่งของเครื่องไทยธรรมหรือทำอะไรที่วัดนั้น นอกจากทานเป็นอย่างที่ ๑ แล้ว

๒. ศีลเราก็ได้รักษาไปด้วย คือ เราต้องสำรวมกายวาจา อยู่ในระเบียบแบบแผนวัฒนธรรมประเพณี เรื่องมารยาท อากัปกิริยา และการสำรวมวาจาต่าง ๆ นี้เป็นศีลทั้งสิ้น และเวลานั้นเราควรงดเว้นความไม่สุจริตทางกายวาจา ความไม่เรียบร้อย การเบียดเบียนทุกอย่างทางกายวาจา เราละเว้นหมด เราอยู่ในกายวาจาที่ดีงาม ที่ประณีต ที่สำรวม ที่ควบคุม นี่คือเป็นศีล

๓. ในด้านจิตใจ จะด้วยบรรยากาศของการทำบุญก็ตามหรือด้วยจิตใจ ที่เรามีความเลื่อมใสตั้งใจไปด้วยศรัทธาก็ตาม จิตใจของเราก็ดีงามด้วย เช่น มีความสงบ มีความสดชื่นเบิกบานผ่องใส มีความอิ่มใจ ตอนนี้เราก็ได้ภาวนาไปด้วย ยิ่งถ้าพระได้อธิบายให้เข้าใจในเรื่องการทำทานนั้น ว่าทำเพื่ออะไร มีประโยชน์อย่างไร สัมพันธ์กับบุญหรือการปฏิบัติธรรมอื่น ๆ อย่างไร ฯลฯ เรามองเห็นคุณค่าประโยชน์นั้น และมีความรู้ความเข้าใจธรรม เข้าใจเหตุผลต่าง ๆ มากขึ้น เราก็ได้ปัญญาด้วย

ด้วยเหตุที่ว่ามานี้ก็ จึงกลายเป็นว่า เมื่อเราไปที่วัดนั้น แม้จะไปถวายทานอย่างเดียว แต่เราได้หมดทุกอย่าง ทานเราก็ทำ ศีลเราก็พลอยรักษา ภาวนาเราก็ได้ ทั้งภาวนาด้านจิตใจและภาวนาด้านปัญญา

เพราะฉะนั้น เมื่อเราไปที่วัด ถ้าเราปฏิบัติถูกต้อง เราจึงไม่ได้ถวายทานอย่างเดียว แต่เราได้มาครบ ตอนแรกเราตั้งใจไปถวายทานอย่างเดียว แต่เมื่อไปแล้วเราได้มาครบทั้งสาม ทีนี้เราจะบอกว่า เราไปถวายทานมา เราก็พูดไม่ครบ ก็เลยพูดว่าเราไปทำบุญ เพราะว่าเราได้ทั้งสามอย่าง ที่ว่ามานี้ก็เป็นเหตุให้การถวายทานอย่างเดียวกลายเป็นมีความหมายเป็นทำบุญ (ครบทั้งสามอย่าง)

เมื่อโยมเข้าใจอย่างนี้แล้ว ต่อไป เวลาไปถวายทานที่วัด ก็ต้องทำให้ได้บุญครบทั้ง ๓ อย่าง คือถวายทานอย่างเดียว แต่ต้องให้ได้ทั้งศีลทั้งภาวนาด้วย อย่างนี้จึงจะเรียกว่า **"ทำบุญ"** ที่แท้จริง

ไปทำบุญอย่างเดียว *แต่ได้กลับมาสามอย่าง*

คราวนี้เราก็มาตรวจสอบตัวเองว่า ทานของเราได้ผลสมบูรณ์ไหม เริ่มตั้งแต่ด้านจิตใจว่าเจตนาของเราดีไหม

เจตนานั้นท่านยังแยกออกไปอีกเป็น ๓ คือ

๑. ***บุพเจตนา*** เจตนาก่อนให้ คือตั้งแต่ตอนแรก เริ่มต้นก็ตั้งใจดี มีความเลื่อมใส จิตใจเบิกบาน และตั้งใจจริง แข็งแรง มีศรัทธามาก ต่อไป

๒. ***มุญจนเจตนา*** ขณะถวายก็จริงใจจริงจัง ตั้งใจทำด้วยความเบิกบานผ่องใส มีปัญญา รู้เข้าใจ

๓. ***อปราปรเจตนา*** ถวายไปแล้ว หลังจากนั้น ระลึกขึ้นเมื่อไรจิตใจก็เอิบอิ่มผ่องใสว่า ที่เราทำไปนี้ดีแล้ว ทานนั้นเกิดผลเป็นประโยชน์ เช่น ได้ถวายบำรุงพระศาสนา พระสงฆ์จะได้มีกำลัง แล้วท่านก็จะได้ปฏิบัติศาสนกิจ ช่วยให้พระศาสนาเจริญงอกงามมั่นคง เป็นปัจจัยให้สังคมของเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข นึกขึ้นมาเมื่อไรก็เอิบอิ่มปลื้มใจ ท่านใช้คำว่า *"อนุสรณ์ด้วยโสมนัส"*

ถ้าโยมอนุสรณ์ด้วยโสมนัสทุกครั้ง หลังจากที่ทำบุญไปแล้ว โยมก็ได้บุญทุกครั้งที่อนุสรณ์นั่นแหละ คือ ระลึกขึ้นมาคราวไหนก็ได้บุญเพิ่มคราวนั้น

นี่คือเจตนา ๓ กาล ซึ่งเป็นเรื่องสำหรับทายก

ส่วน**ปฏิคาหก** คือ*ผู้รับ* ถ้าเป็นผู้มีศีล มีคุณธรรมต่าง ๆ มาก ก็ถือว่าเป็นบุญเป็นกุศลมาก เพราะจะได้เกิดประโยชน์มาก เช่น พระสงฆ์ เป็นผู้ทรงศีล ทรงไตรสิกขา ท่านก็สามารถทำให้ทานของเราเกิดผลงอกเงยออกไปกว้าง

ขวาง เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ช่วยให้ธรรมแผ่ขยายไปในสังคม ให้ประชาชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข และดำรงพระศาสนาได้จริง

ส่วน**ไทยธรรม** *คือวัตถุที่ถวาย* ก็ให้เป็นของบริสุทธิ์ได้มาโดยสุจริต สมควรหรือเหมาะสมแก่ผู้รับ และใช้ได้เป็นประโยชน์

นี้เป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะใช้พิจารณาตรวจสอบ และต้องพยายามอย่างที่พูดไปแล้วว่า แม้ว่าเราจะไปทำทานอย่างเดียวก็ต้องให้ได้ทั้งศีลทั้งภาวนามาด้วย อย่างนี้จึงจะเรียกว่าทำบุญกันจริง ๆ ชนิดพูดได้เต็มปาก มิฉะนั้น โยมก็จะได้แค่ไปถวายทายเฉย ๆ แล้วก็ไปเรียกอ้อมแอ้มว่า ทำบุญ

เพราะฉะนั้นถ้าโยมไปวัดแล้วบอกว่า ฉันไปทำบุญมา ก็จะต้องตรวจดูด้วยว่า เอ .. ที่จริงเราได้แค่ทานหรือเปล่า หรือว่าเราได้ครบเป็นบุญเต็มจริง ๆ ถ้าเป็นบุญก็คือ ได้ครบทั้ง ๓ ประการ ทั้งทาน ทั้งศีล ทั้งภาวนา

ถ้าจะทำบุญ
ก็ควรทำให้ครบทุกความหมาย

ถึงตอนนี้ ก็เลยถือโอกาสเล่าความหมายของ **"บุญ"** นิดหน่อย คำว่า บุญ นั้นมาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า **"ปุญฺญ"** ปุญญะนี้แปลว่าอะไรบ้าง

๑. บุญ แปลว่า *ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด* ใจของเรากำลังเศร้าหมอง ขุ่นมัวมา พอทำบุญ อย่างเช่นถวายทาน เพียงเริ่มตั้งใจ จิตใจของเราก็สะอาด บริสุทธิ์ผ่องใสขึ้น

การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ก็คือ กำจัดสิ่งเศร้าหมองที่เรียกว่ากิเลสทั้งหลายออกไป เริ่มตั้งแต่ทานก็กำจัดความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความมีใจคับแคบตระหนี่หวงแหน ความยึดติดลุ่มหลงในวัตถุสิ่งของ ทำให้จิตใจเป็นอิสระ พร้อมที่จะก้าวต่อขึ้นไปในคุณความดีอย่างอื่น หรือเปิดช่องให้นำเอาคุณสมบัติอื่น ๆ มาใส่เพิ่มแก่ชีวิตได้ ทำให้ชีวิตจิตใจเฟื่องฟูขึ้น

คนที่ทำบุญคือทำความดี จิตใจก็จะเฟื่องฟูขึ้นในคุณงามความดี เพิ่มพูนคุณสมบัติที่ดี ๆ ให้แก่ชีวิตจิตใจของตน บุญนั้นมีมากมาย เดี๋ยวจะพูดต่อไป ยิ่งเราทำบุญมาก เราก็เพิ่มคุณสมบัติที่ดีให้แก่ชีวิตของเรามาก

ภาษาสมัยนี้มีคำหนึ่งว่า "**คุณภาพชีวิต**" คนสมัยโบราณ เขาไม่ต้องมีคำนี้ เพราะเขามีคำว่า "**บุญ**" อยู่แล้ว คำว่าบุญนี่ครอบคลุมหมด ทำบุญทีหนึ่งก็เพิ่มคุณสมบัติให้กับชีวิตของเราทีหนึ่ง ทั้งคุณสมบัติในกาย ในวาจา และในใจ กายของเราก็ประณีตขึ้น วาจาของเราก็ประณีตขึ้น จิตใจของเราก็ประณีตขึ้น ปัญญาของเราก็ประณีตขึ้น ดีเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ

๒. บุญ แปลว่า *ทำให้เกิดภาวะน่าบูชา* บุญนั้นทำให้น่าบูชา คนที่มีบุญก็เป็นคนที่น่าบูชา เพราะเป็นคนที่มี

คุณธรรม มีความดี ถ้าไม่มีความดีก็ไม่น่าบูชา

ที่ว่าบูชา ก็คือยกย่องหรือเชิดชู คนที่ทำบุญทำกุศล จิตใจดีงามมีคุณธรรมมาก ก็เป็นคนที่น่าเชิดชู น่ายกย่อง แล้วก็ทำให้เกิดผลที่น่าเชิดชูบูชาด้วย

ไป ๆ มา ๆ เดี๋ยวจะพูดความหมายของบุญมากไป ขอพูดเพียงเป็นตัวอย่าง ให้เห็นว่าที่จริงศัพท์เหล่านี้มีความหมายมากหลายประการ

ความหมายอีกอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้คือ บุญนั้นเป็นชื่อของความสุข พอทำบุญแล้วจิตใจก็สุขเอิบอิ่ม เป็นความสุขที่ประณีตลึกซึ้ง

การทำบุญเป็นความสุขที่มีผลระยะยาว ไม่เหมือนอาหารที่รับประทาน หรือสิ่งภายนอกที่บำรุงบำเรอกาย พอผ่านไปแล้วก็หมด ก็หาย ความสุขก็สิ้นไป บางทีพอนึกใหม่กลายเป็นทุกข์เพราะมันไม่มีเสียแล้ว มันขาดไป ต้องหาใหม่ แต่บุญเป็นสุขที่เข้าไปถึงเนื้อตัวของจิตใจ เป็นความสุขที่เต็มอิ่ม ทำให้เกิดปีติในบุญ และเมื่อเราทำไปแล้วมันก็ไม่หมด นึกถึงเมื่อไรก็ใจเอิบอิ่มผ่องใสเรื่อยไป เป็นความสุขที่ยั่งยืนยาวนาน

อีกประการหนึ่ง *บุญ เป็นสิ่งที่พึงศึกษา* พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ศึกษาบุญ คำว่า *ศึกษา* ก็คือให้ฝึกขึ้นมานั่นเอง หมายความว่า บุญนี้เราต้องทำให้เพิ่มขึ้น และประณีตขึ้นเรื่อย ๆ อย่างที่พูดเมื่อกี้ว่า มันเป็นคุณสมบัติ มันเป็นความดี

ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง รวมไปถึงทางปัญญา เราต้องเพิ่มโดยฝึกขึ้นมา เมื่อฝึกกายวาจาจิตใจและปัญญา ชีวิตของเราก็ประณีตงอกงามขึ้นเรื่อย เรียกว่าเป็นการพัฒนาชีวิต หรือพัฒนาตนเอง

เพราะฉะนั้น บุญนี้อย่าไปยุติหรือหยุดอยู่ เราต้องศึกษาบุญ มีบุญอะไร มีคุณสมบัติความดีอะไรที่เราควรจะทำเพิ่ม เพื่อให้ชีวิตของเราดีขึ้น และทำให้เกิดประโยชน์กว้างขวางออกไป เราก็ก้าวต่อไป มิฉะนั้นเราจะติดอยู่ จมอยู่ หรือว่าชะงักตันอยู่กับที่เท่าเดิม คนที่ทำบุญไม่ควรจะติดอยู่เท่าเดิม แต่ควรจะก้าวหน้าไปในบุญ

นี้เป็นความหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบุญ นำมาพูดพอให้โยมได้เห็นแนวทาง ความจริงนั้นแต่ละอย่างยังสามารถขยายออกไปได้มาก แต่ให้เห็นเค้าว่าตั้งต้นอย่างนี้

หนทางที่จะทำบุญ มีอยู่มากมาย

ได้บอกเมื่อกี้ว่าบุญนั้นมีมาก การทำบุญไม่ใช่เฉพาะทานเท่านั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้โดยสรุปอย่างสั้นที่สุดว่ามี ๓ คือ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่

๑. ทาน

๒. ศีล

๓. ภาวนา

อย่างที่พูดไว้ในตอนต้นแล้ว

ทีนี้ต่อมาพระอรรถกถาจารย์[๑] คงจะอยากให้ญาติโยมเห็นตัวอย่างมาก ๆ ท่านจึงขยายความให้กว้างออกไปอีก เพื่อให้เห็นช่องทางในการทำบุญเพิ่มขึ้น ท่านจึงเพิ่มเข้าไปอีก ๗ ข้อ รวมเป็น **บุญกิริยาวัตถุ ๑๐** ซึ่งขอนำเอามาทบทวนกับญาติโยมในฐานะที่เป็นผู้ทำบุญอยู่เสมอ ต่อจากบุญ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา

๔. อปจายนมัย *ทำบุญด้วยการให้ความเคารพ* มีความอ่อนโยน สุภาพอ่อนน้อม ให้เกียรติแก่กัน เคารพยกย่องท่านผู้มีความเป็นผู้ใหญ่ ผู้สูงด้วยคุณธรรมความดี เป็นต้น หรือที่นิยมกันในสังคมของเรา เคารพกันโดยวัยวุฒิ ชาติวุฒิ และคุณวุฒิ แต่ในทางพระศาสนาถือว่า คุณวุฒิสำคัญที่สุด

อปจายนมัยนี้ก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการช่วยกันรักษาสังคมนี้ให้เราอยู่กันด้วยความสงบร่มเย็น ถ้าสังคมของเราไม่มีการให้เกียรติ ไม่มีความเคารพกัน ก็จะวุ่นวายมาก จิตใจก็แข็งกระด้าง ก้าวร้าว กระทบกระทั่งกันเรื่อย แต่พอเรามีความเคารพ ให้เกียรติแก่กัน มีความสุภาพอ่อนโยน จิตใจของเราก็นุ่มนวล การเป็นอยู่ร่วมกันก็ดี บรรยากาศก็ดี ก็จะงดงาม เป็นสุข บุญก็เกิดขึ้น

---

[๑] พระอรรถกถาจารย์ คือ พระอาจารย์ผู้เรียบเรียงคัมภีร์อธิบายความหมายของพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก

๕. ไวยาวัจจมัย *ทำบุญด้วยการช่วยเหลือ รับใช้บริการ* คนไม่มีเงินก็ไม่ใช่ว่าทำบุญไม่ได้ ไวยาวัจจมัยกุศลนี้ทำได้ทุกคน อย่างสมัยก่อนนี้ก็นิยมมาลงแรงช่วยกันในเวลามีงานส่วนรวม โดยเฉพาะสังคมไทยสมัยก่อนมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด เวลามีงานวัด ชาวบ้านก็มาลงแรง ช่วยเหลือ รับใช้ ทำอะไรต่ออะไรคนละอย่างสองอย่าง ให้กิจกรรมส่วนรวมที่วัดนั้นสำเร็จด้วยดี

วันนี้ก็เป็นตัวอย่าง หลายท่านมาทำบุญด้วยไวยาวัจจมัยกุศล ชนิดพรรณาได้ไม่มีที่สิ้นสุด คือมาช่วยเหลือรับใช้บริการบำเพ็ญประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ ทหารเรือ ทหารทั้งหลาย หรือว่าเด็ก ๆ นักเรียน ตลอดจนญาติโยมก็มาทำกันทั้งนั้น ย้อนหลังไปก่อนวันนี้ก็มาช่วยกันปลูกต้นไม้ มาทำความสะอาด มาทำถนน ฯลฯ ตลอดจนมาช่วยถ่ายรูปเก็บไว้ ทั้งหมดนี้ก็เป็น ไวยาวัจจมัยกุศล พูดสั้น ๆ ว่า มาช่วยกัน คือ เจตนาที่จะมาบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือ รับใช้ บริการ ทำกิจส่วนรวมให้สำเร็จ เป็นบุญอีกแบบหนึ่ง

๖. ปัตติทานมัย *ทำบุญด้วยการให้ส่วนบุญ* หมายความว่า ให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในบุญหรือในการทำบุญด้วย เวลาเราทำความดีอะไรสักอย่างก็ไม่หวงแหนไว้ เราเปิดโอกาสให้คนอื่นได้มีส่วนร่วมบุญด้วยการทำความดีด้วยกันทั้งผู้มาร่วมและผู้ให้โอกาส ก็ได้บุญเพิ่มทั้งสองฝ่าย คนที่ให้เขาร่วมตัวเอง

บุญก็ไม่ได้ลดลง เดี๋ยวจะนึกว่าคนอื่นมาแย่งบุญ เปล่า กลับยิ่งได้มากขึ้น เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า คนที่ทำบุญด้วยตน กับคนที่ทำบุญด้วยตนแล้วยังชวนคนอื่นมาทำด้วยนั้น คนหลังได้บุญมากกว่า เมื่อให้ส่วนรวมแก่ผู้อื่นมาทำความดีด้วยกัน บุญกุศลก็ยิ่งเพิ่มมาก

๗. ปัตตานุโมทนามัย *ทำบุญด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ* คือ พลอยชื่นชมยินดี หรือแสดงความยินดี ยอมรับ เห็นชอบในการทำความดี คือในการทำบุญของผู้อื่น เมื่อเขาทำบุญ ทำความดี เราก็พลอยชื่นใจอนุโมทนาด้วย

เช่นสมัยก่อนนี้ เวลาญาติโยมบางท่านไปทำบุญที่วัด ก็อาจจะเดินผ่านบ้านโน้นบ้านนี้ พอเดินผ่านบ้านนี้ เห็นคนที่รู้จักกันก็บอกว่า ฉันไปทำบุญมานะ แบ่งบุญให้ด้วย บ้านที่ได้ฟังก็บอกว่า ขอโมทนาด้วยนะ นี่คือคติปัตตานุโมทนา ซึ่งเป็นการฝึกนิสัยจิตใจ ให้เราพลอยยินดีในการทำความดีของคนอื่น ไม่ขึ้งเคียดริษยาหรือหมั่นไส้ แต่ให้มีจิตใจชื่นบานด้วยการเห็นคนอื่นทำความดี เมื่อเราพลอยชื่นบาน อนุโมทนาด้วยเราก็ได้บุญด้วย นี้คือบุญที่เกิดจากการอนุโมทนา

ทำบุญต้องให้สมบูรณ์ขึ้นไปถึงปัญญา

๘. ธัมมสวนมัย *ทำบุญด้วยการฟังธรรม* ธรรมะเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้เรามีปัญญา ทำให้เรามีหลักในการ

ประพฤติปฏิบัติและดำเนินชีวิตที่ดี ถ้าเราไม่มีการฟังธรรม ไม่มีการอ่านหนังสือธรรมะ เป็นต้น ความก้าวหน้าในธรรมของเราอาจจะชะงักแล้ว การที่จะเจริญในบุญก็เป็นไปได้ยาก จึงต้องมีข้อนี้มาช่วย ท่านจึงสอนให้มีธัมมสวนมัย คือทำบุญด้วยการฟังธรรม ซึ่งจะทำให้รู้หลัก มองเห็นช่องทางแม้แต่ในการทำบุญเพิ่มขึ้นอีก

๙. **ธัมมเทสนามัย** *ทำบุญด้วยการแสดงธรรม* การแสดงธรรมให้ผู้อื่นฟังก็เป็นบุญ แต่ในเวลาที่แสดงธรรมให้ผู้อื่นฟังต้องตั้งใจให้ถูกต้อง ท่านว่า ถ้ามีเจตนาหาลาภ หาเสียง ถือว่าเจตนาไม่ดี มุ่งที่ผลส่วนตัว จะไม่มีผลมาก แต่ถ้าตั้งเจตนาว่า เราจะแสดงธรรมไปเพื่อให้โยมได้รู้ เข้าใจถูกต้อง ให้มีสัมมาทิฐิ ให้โยมได้รับประโยชน์ ให้โยมได้พัฒนาชีวิตขึ้นไป ผู้ที่แสดงธรรมก็ได้บุญด้วย

ถึงโยมก็เหมือนกัน ก็ทำบุญข้อธัมมเทสนามัยนี้ได้ โดยนำธรรมไปบอก ไปเผื่อแผ่ ไปสอนลูกสอนหลาน ให้รู้จักสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ให้เขาเจริญในทาน ศีล ภาวนาด้วย เริ่มตั้งแต่ไปแนะนำในครอบครัวของตัวเอง ทำบุญกับลูกกับหลานก็ได้ด้วยธัมมเทสนามัยนี้ ยิ่งเป็นเรื่องที่ยาก หรือเขาไม่เคยสนใจ เราก็ได้ฝึกตัวเอง หาทางที่จะสอนที่จะแนะนำอธิบายให้ได้ผล ทำให้เขามีปัญญา ทำให้เขาทำดีเป็นคนดีได้ ก็ยิ่งได้บุญมาก

๑๐. **ทิฏฐุชุกรรม** *ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง*

คือ ให้ถูกต้อง ความเห็นถูกต้องนี้ต้องทำกันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะทำอะไร ควรพิจารณาตรวจสอบกิจกรรมทุกอย่างว่า เราทำด้วยความรู้ความเข้าใจถูกต้องหรือเปล่า เช่นเมื่อทำทานก็พิจารณาว่า เราทำด้วยความเข้าใจถูกต้องไหม เรื่องนี้เป็นไปได้มากว่า โยมหลายท่านอาจจะทำด้วยความเข้าใจผิดอยู่ก็ได้ ไม่ว่าอะไร เช่นอย่างรักษาศีล บางทีก็รักษาไปตามตัวบทพยัญชนะ หรือตามที่ยึดถือกันมา ไม่เข้าใจจริง เมื่อเราไปฟังธรรม เราก็มาปรับความเห็นของตัวให้ถูกต้อง การทำบุญข้ออื่น ๆ ก็พลอยถูกต้องไปด้วย เพราะฉะนั้น เรื่องทิฏฐุชุกรรมหรือการทำความเห็นให้ตรงให้ถูกต้องนี่ จึงเป็นเรื่องสำคัญต้องพัฒนาอยู่เสมอ ไม่ว่าจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องประกอบอยู่

ทั้งหมดนี้รวมเป็น ๑๐ ข้อ แต่ใน ๑๐ ข้อนี้ ที่เป็นหลักก็คือ ทาน ศีล ภาวนา ส่วนที่เติมมา ๗ ข้อนั้นเป็นการขยายจาก ๓ ข้อต้น เพื่อให้เห็นความหมายและช่องทางที่จะทำบุญเพิ่มขึ้น

บุญแท้ที่แผ่ความสุขออกไป ให้ความงอกงามทั้งแก่ชีวิตของเราและทั่วสังคม

ข้อที่ขยายเพิ่มขึ้นนั้น *อปจายนมัย* ก็ดี *ไวยาวัจจมัย* ก็ดี อยู่ในหมวดศีล คือ การที่มีความสุภาพ อ่อนโยน นบไหว้ ให้

เกียรติแก่กัน และการช่วยเหลือรับใช้บริการ ก็เป็นเรื่องด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม จึงเป็นเรื่องของศีล จัดอยู่ในหมวดศีล ตอนนี้เรียกว่าสงเคราะห์ คือจัดประเภท

ต่อไป *ปัตติทานมัย* การให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่น หรือให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมบุญ นี่จัดอยู่ในทาน จะเห็นว่าทานมีความหมายกว้าง ไม่ใช่เฉพาะให้ของเท่านั้น แต่การให้ความมีส่วนร่วมในการทำความดี หรือให้โอกาสผู้อื่นทำความดี ก็เป็นบุญ เป็นการให้ทานชนิดหนึ่งเหมือนกัน รวมทั้ง *ปัตตานุโมทนา* อนุโมทนาบุญที่ผู้อื่นทำ ก็อยู่ในหมวดทานด้วย

ต่อไป ข้อ ๘ *ธัมมสวนมัย* ฟังธรรม ก็ดี ข้อ ๙ *ธัมมเทสนามัย* แสดงธรรมแก่ผู้อื่น ก็ดี รวมอยู่ในข้อ ๓ คือ ภาวนามัย เพราะเป็นการพัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา โดยเฉพาะปัญญา ซึ่งจะไปส่งผลแก่ข้อสุดท้ายด้วย

ข้อสุดท้ายคือ *ทิฏฐุชุกรรม* ท่านบอกว่า เข้ากับทุกข้อ เวลาทำบุญทุกอย่างให้มีทิฏฐุชุกรรมประกอบ คือมีความเห็นที่ถูกต้องด้วย มิฉะนั้นบุญของเราก็จะบกพร่อง เพราะอะไร เพราะบางทีเวลาทำบุญนั้นใจของเราซีกหนึ่งได้บุญ แต่อีกซีกหนึ่งมีโลภะเป็นต้นปนอยู่ นึกถึงบุญแต่ใจประกอบด้วยความโลภ อยากได้ผลตอบแทนอย่างโน้นอย่างนี้ อย่างนี้บุญก็ได้แต่บาปก็ได้ด้วย คือมีโลภะประกอบอยู่ เพราะฉะนั้นจึงต้องระวังเหมือนกัน แต่ถ้าเรามี ทิฏฐุชุกรรม ประกอบอยู่ คอยทำความ

เห็นให้ตรง ก็จะแก้ปัญหานี้ได้ คือทำบุญด้วยความเข้าใจว่าทานนี้ทำเพื่ออะไร เมื่อรู้เข้าใจว่าทานทำเพื่ออะไร แล้วความเห็นของเราถูกต้อง บุญของเราก็สมบูรณ์ แล้วบุญนั้นจะมีความหมายที่ครบ กาย วาจา จิต ปัญญา กายก็ทำ ซัดอยู่แล้ว วาจาก็เปล่ง เช่นชักชวนกัน ปรึกษากัน จิตก็สงบผ่องใส มีเจตนาประกอบด้วยศรัทธา เป็นต้น ปัญญาก็มีความรู้เข้าใจว่า สิ่งที่ตนทำนี้ทำเพื่ออะไร ยิ่งถ้ามองเห็นความหมายและประโยชน์ชัดเจนแล้ว ก็จะยิ่งมีจิตใจกว้างขวางและบุญกุศลก็ยิ่งเพิ่มอย่างเวลาทำทานนี่เรารู้เข้าใจมองเห็นว่า ที่เราถวายภัตตาหาร ถวายทุนการศึกษาแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์ท่านมีหน้าที่อะไร โยมลองถามตัวเองแล้วก็มองเห็นว่า พระสงฆ์ท่านมีหน้าที่เล่าเรียนพระธรรมวินัย มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยที่ได้เล่าเรียนนั้น แล้วก็มีหน้าที่ที่จะเผยแพร่ธรรม อ้อ...ท่านมีหน้าที่ใหญ่ ๓ อย่างนี้

การที่เราถวายปัจจัยแก่พระสงฆ์นี้ ก็เพื่อให้ท่านมีกำลังไปทำศาสนกิจ คือหน้าที่ ๓ อย่างนั้น เมื่อท่านทำหน้าที่สามอย่างนั้น ตัวท่านเองก็เจริญงอกงามในไตรสิกขาด้วย ธรรมะที่ท่านได้รู้ได้เรียนมาก็จะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนกว้างขวางออกไปด้วย แล้วเป็นอย่างไร พระศาสนาของเราก็อยู่ได้ เราได้มีส่วนช่วยพระศาสนา การที่เราทำบุญนี้ จึงเป็นการช่วยดำรงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง

ถึงตอนนี้โยมก็รู้ว่า บุญของเราไม่ได้อยู่เฉพาะแค่พระองค์ที่เราถวายเท่านั้น แต่บุญไปถึงพระศาสนาทั้งหมด เมื่อพระศาสนาอยู่ได้ ธรรมก็อยู่ได้ แล้วธรรมก็เผยแพร่ออกไปก็เกิดเป็นประโยชน์แก่ประชาชน เมื่อประชาชนได้รู้เข้าใจประพฤติปฏิบัติธรรม สังคมก็ร่มเย็นเป็นสุข สังคมที่อยู่ได้นี่ก็เพราะยังมีคนประพฤติปฏิบัติธรรม รู้ธรรมกันอยู่บ้าง อย่างน้อยก็ยังพอประคับประคองกันไป

เมื่อโยมนึกว่า ทานที่เราถวายนี้ให้แก่พระองค์เดียวนี้มีผลไปถึงพระพุทธศาสนา และประชาชนทั่วสังคมทั้งหมดด้วย เมื่อมองด้วยความเข้าใจอย่างนี้ ใจก็ยิ่งปลอดโปร่งกว้างขวาง มีปีติอิ่มใจ นึกขึ้นมาเมื่อไรก็ยิ่งมีความสุข นี่แหละที่เรียกว่าทิฏฐุชุกรรม เกิดจากมีปัญญาประกอบเข้ามาบุญก็ยิ่งกว้างขวาง

ยิ่งกว่านั้น ต่อไปมันจะเป็นปัจจัยให้เราเห็นทางทำบุญที่ถูกต้องยิ่งขึ้นว่า ทำบุญอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์ เกิดคุณค่ากว้างขวาง โยมก็จะได้ *วิไจยทาน* คือทานที่เกิดจากการวิจัยขึ้นมาด้วย คือพิจารณาไตร่ตรองแล้วจึงให้ทาน

ทั้งหมดนี้ก็ขอนำมากล่าวให้โยมได้ฟัง ในเรื่องวิธีทำบุญ ซึ่งที่จริงไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมีเรื่องที่ควรทราบอีกมาก แต่เราฟังกันไปทีละน้อย ๆ ก็จะเห็นแนวทางปฏิบัติในการทำบุญมากขึ้นทุกที ๆ

โยมทำบุญแล้ว พระก็อนุโมทนา
แต่ถ้าโยมทำบุญเพราะพระชวน อาจจะเสี่ยงต่ออเนสนา

เวลาโยมทำบุญเสร็จแล้ว พระก็จะอนุโมทนา ที่ว่าอนุโมทนาก็คือ แสดงความพลอยยินดีด้วยกับโยมที่ได้ทำบุญ เพราะโยมทำดีงามถูกต้องแล้ว พระก็ยอมรับหรือแสดงความเห็นชอบ

ในการอนุโมทนานั้น พระก็จะบอกว่า บุญที่ทำนี้เกิดผล เกิดอานิสงส์อย่างไร ทานมีผลอย่างไร ศีลมีผลอย่างไร ภาวนามีผลอย่างไร เราเรียกสั้น ๆ ว่า **อนุโมทนา** แต่อนุโมทนานี้พระจะพูดเมื่อโยมทำแล้วว่า ที่โยมทำจะเกิดผลอย่างนั้นอย่างนี้ มีผลดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ดังที่พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสแสดงอานิสงส์ของบุญไว้ หมายความว่า บุญประเภททานก็ดี บุญประเภทศีลก็ดี บุญประเภทภาวนาก็ดี พระองค์ได้แสดงอานิสงส์ไว้

อานิสงส์นั้น พระพุทธเจ้าตรัสเน้นประโยชน์ที่มองเห็นก่อน แล้วจึงลงท้ายด้วยผลในภพหน้าว่า ตายแล้วไปสวรรค์ เช่นในเรื่องศีล พระพุทธเจ้าก็ตรัส **อานิสงส์ของศีล ๕** ว่า

๑. คนที่มีศีล อาศัยความไม่ประมาท จะทำให้เกิดโภคะได้มาก คนที่ไม่มีศีล อย่างคนที่เต็มไปด้วยอบายมุข ย่อมปล่อยชีวิตตกต่ำ มัวหมกมุ่นวุ่นวายมัวเมาในเรื่องของสิ่งเหลวไหล จึงไม่เอาใจใส่ ไม่ขยันทำมาหากิน เรียกว่าตกอยู่ใน

ความประมาท ก็เสื่อมทรัพย์อับชีวิต แต่คนที่มีศีล เว้นจากทุจริต เว้นจากอบายมุข และเรื่องชั่วช้าเสียหายแล้ว เมื่อมีความไม่ประมาท ก็ขยันหมั่นเพียรทำการงาน ใจอยู่กับการประกอบอาชีพ ก็ทำให้เกิดโภคะได้มาก

๒. กิตติศัพท์อันดีงามก็ระบือไป คนที่ประพฤติดีมีศีล มีความสุจริต คนก็นิยมชมชอบ ยิ่งสังคมปัจจุบันนี้เราถือเป็นเรื่องสำคัญมากว่า ในบ้านในเมืองนี้ทำอย่างไรจะหาคนที่มีศีล คือคนสุจริตมาบริหารบ้านเมือง ถ้าคนไหนมีศีล สุจริต มีความบริสุทธิ์ มีความซื่อสัตย์ ก็ได้กิตติศัพท์ดีไปด้านหนึ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่าทั้งหมด อย่างน้อยด้านศีลก็ได้กิตติศัพท์เป็นเครื่องประดับรองรับตัวเองขึ้นมาเป็นฐานที่สำคัญ

๓. ความมีศีลทำให้มีความแกล้วกล้า ถ้าเรามีศีล เป็นคนประพฤติซื่อสัตย์สุจริตแล้ว จะเข้าสมาคมไหนก็มีความแกล้วกล้าไม่ครั่นคร้าม

๔. เวลาตายก็มีสติ ไม่หลงตาย ต่อจากนั้น

๕. ข้อสุดท้าย ตายแล้วไปเกิดในสวรรค์

อานิสงส์ ๕ ข้อของความมีศีลนี้เป็นตัวอย่าง พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์แบบนี้ พระก็อาจจะเอามาเทศน์หรือพูดขยายให้โยมฟังว่า ทำบุญแล้วเกิดผลอะไร มีอานิสงส์อย่างไร ก็ทำให้โยมมีจิตใจชื่นบานผ่องใส บุญก็จะมากขึ้นเพราะเกิดความเข้าใจ มีปัญญาประกอบด้วย

แต่ถ้าพระไปพูดก่อน คือไปพูดให้โยมทำบุญ โดยชวนว่า โยมทำโน่นทำนั่นที่นี่แล้วจะได้ผลมากมายอย่างนี้ ๆ ชักเข้าหาตัว ก็กลับตรงกันข้าม คือ ถ้าโยมทำบุญก่อนแล้วพระพูดถึงผลดีทีหลัง นี่เป็น*อนุโมทนา* แต่ถ้าพระพูดก่อนเพื่อให้โยมถวายก็กลายเป็นเสี่ยงต่อ *อเนสนา*

อเนสนา แปลว่า*การแสวงหาลาภหรือหาเลี้ยงชีพโดยทางไม่ถูกต้อง* ทางพระถือว่าเป็นมิจฉาชีพ คำว่า มิจฉาชีพนี่ใช้ได้ทั้งพระทั้งคฤหัสถ์ แต่สำหรับพระ มิจฉาชีพก็ได้แก่การกระทำจำพวกที่เรียกว่า อเนสนา เช่น พูดล่อ พูดจูง หรือเลียบเคียงให้โยมมาถวายของหรือบริจาคอะไร อย่างนี้เสี่ยงมาก เพราะฉะนั้นก็ใช้คำสั้น ๆ ว่า *ถ้าพูดทีหลัง เป็นอนุโมทนา แต่ถ้าพูดก่อน เสี่ยงต่ออเนสนา* ตามปกตินั้น พระได้แต่อนุโมทนาเมื่อโยมทำบุญแล้ว อันนี้โยมควรทราบไว้

ทำบุญทำที่ไหนก็ได้
ไม่ว่าทำอะไร ถ้าทำเป็นก็ได้บุญ

เวลาทำบุญเราสามารถทำทั้ง ๓ อย่างพร้อมกันอย่างที่ว่าแล้ว ซึ่งก็ควรจะเป็นอย่างนั้นไม่ใช่ว่าต้องทำเฉพาะทานหรือเฉพาะศีล หรือเฉพาะภาวนา ควรทำทีเดียวพร้อม ๓ อย่างเลย อย่างที่ย้ำไว้ตั้งแต่ต้นแล้วว่า โยมมาถวายทานที่วัด อย่าให้ได้แต่ทานอย่างเดียว ต้องให้ได้ศีลได้ภาวนาด้วยพร้อมกัน

หมด เราจึงจะพูดได้เต็มปากว่า **ทำบุญ** มิฉะนั้นเราก็ได้แค่ส่วนหนึ่งของบุญ คือทานเท่านั้น ไม่ว่าทำบุญอะไรก็ทำบุญ ๓ อย่างได้พร้อมกัน ไม่เฉพาะไปถวายทานที่วัด แม้แต่ในการประกอบการงานท่านยังอธิบายไว้เลยว่า อาชีพการงานทั้งหลายที่ญาติโยมทำกันนี้ ก็ทำบุญไปด้วยกันพร้อมทั้ง ๓ อย่างได้ เช่น ในการทำอาชีพการงานนั้น พอได้เงิน โยมก็คิดตั้งใจขึ้นมาว่า โอ...นี่เราได้ทรัพย์เพิ่มขึ้นแล้ว เราจะเอาทรัพย์นี้ส่วนหนึ่งไปให้ทาน ทำบุญกุศล ช่วยเหลือเผื่อแผ่แก่เพื่อนมนุษย์ ทำให้เป็นประโยชน์ขึ้นมา พอคิดอย่างนี้จิตใจดีงามผ่องใส ท่านเรียกว่า *ทานเจตนาเกิดขึ้น* ขณะทำอาชีพอยู่นั้นก็ได้*ทำทาน* ไปด้วย

เวลาทำการงานนั้น ทำด้วยความตั้งใจให้เป็นไปโดยสุจริต ทำงานของเราให้ตรงต่อหน้าที่ของอาชีพ ให้ถูกต้องตามจรรยาบรรณ ทำด้วยความตั้งใจตรงตามหน้าที่ของตน โดยซื่อสัตย์สุจริต เวลานั้นก็เรียกว่าได้ *รักษาศีล* นอกจากนั้นเวลาทำงานราก็ฝึกใจของตัวเองไปด้วย มีความเพียรพยายามมีสมาธิ ทำจิตใจของเราให้สงบให้มีสติ แม้จะมีอารมณ์กระทบกระทั่งเข้ามารบกวน ก็ฝึกใจให้สงบมั่นคงได้ รักษาเมตตาไมตรี และความมีใจผ่องใสเอาไว้อย่างนี้เรียกว่า ได้*ทำภาวนา*ไปในตัว ภาวนาอย่างนี้เป็นส่วนจิต

สูงขึ้นไปอีก ยังสามารถทำภาวนาในส่วนปัญญาด้วย

คือ ทำงานด้วยวิจารณญาณ พิจารณาไตร่ตรองเหตุผลที่จะให้ได้ผลดีว่า ทำงานอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์ที่แท้จริง ในกรณีภาวนาส่วนปัญญานั้น เมื่อทำงานไปมองเห็นความเปลี่ยนแปลงเป็นไปของเหตุการณ์ก็ดี ของผู้คนที่พบเห็นเกี่ยวข้องก็ดี รู้จักพิจารณา รู้จักมนสิการ ก็เกิดความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตนี้มากขึ้น มองโลกด้วยความเข้าใจรู้เท่าทันและวางท่าทีได้ถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น คุณหมอต้องสัมพันธ์กับคนไข้ มองคนไข้คนโน้นเป็นอย่างนั้น คนนี้เป็นอย่างนี้ คนนั้นหน้าบึ้ง คนนี้หน้ายิ้ม คนนี้พูดไปแล้วเข้าใจดี คนนี้พูดไปแล้วไม่เอาไหน คนนั้นกำลังใจเข้มแข็งดี คนนี้ไม่มีกำลังใจ เราก็ได้รู้เห็นชีวิตและอาการของผู้คนที่เป็นไปต่าง ๆ

เมื่อรู้จักมอง คือ มองเป็นประสบการณ์ที่เราได้มีโอกาสพบเห็น ไม่มองในแง่เป็นอารมณ์ที่มากระทบตัวตน ก็เกิดความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงว่า **โลกนี้เป็นอย่างนี้ ชีวิตเป็นอย่างนี้** ในจิตใจแทนที่จะเกิดความรู้สึกไม่ดี ก็เกิดปัญญา ทำให้วางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ได้*ปัญญาภาวนา*เพิ่มอีก

อย่างเป็นผู้สื่อข่าวนี่ก็ชัด เมื่อมาที่วัดหรือไปหาข่าวที่ไหน

๑. ทำด้วยความตั้งใจว่า เราจะเผยแพร่ข่าวสาร คือให้ข่าวสารหรือให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน เมื่อตั้งใจดี

อย่างนี้ก็เป็นทาน คือไม่ใช่คิดแต่เพียงว่า เราจะมาทำอาชีพของเรา วันนี้จะได้เงินเท่าไร ทำอย่างไรจะได้เงินมาก ๆ ถ้าคิดแบบนั้นอย่างเดียว บุญก็ไม่เกิด แต่ในเวลาทำงาน ถ้าเรามีจิตใจเกื้อกูล หวังดีต่อผู้อื่น โดยตั้งใจว่า เราจะหาข่าวสารให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ที่จะได้รู้ข้อมูลมีปัญญามากขึ้น เมื่อตั้งใจอย่างนี้ ข้อ ๑ คือ *ทาน* มาแล้ว

๒. ทำหน้าที่ของเราโดยซื่อสัตย์สุจริต เราจะลงข่าวให้ถูกต้อง ให้ตรงตามความเป็นจริง ไม่ให้มีการบิดเบือน ไม่ให้ผิดพลาด จะทำโดยสุจริต นี่ *ศีล* มาแล้ว

๓. ต่อไป เวลาเราไปทำข่าวนี่อาจจะมีการกระทบกระทั่งคนฝ่ายนั้น ฝ่ายนี้อาจจะไม่พอใจ แต่ไม่ว่าจะมีอะไรกระทบกระทั่งมา เราจะฝึกใจของเราให้มั่นคง ไม่วู่วาม ถ้าเราฝึกจิตใจของเราให้เข้มแข็งมั่นคงได้ รับกระทบได้ทุกอย่าง สามารถตั้งตัวอยู่ในสติที่มั่นคง ดำรงกิริยาอาการที่ดีไว้ได้ นี่เราได้แล้วนะ *ภาวนาด้านจิต*

ส่วนปัญญาภาวนานั้นแน่นอน อาชีพของเราเกี่ยวกับข้อมูลความรู้และการใช้ปัญญา เราจะพยายามทำข่าวสารของเรา ให้เป็นไปด้วยวิจารณญาณ เลือกประเด็นจับประเด็นให้ถูกต้อง สื่อออกไปให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ยิ่งใช้ปัญญาเท่าไรก็เกิดประโยชน์มากเท่านั้น นี่ก็ได้ *ภาวนาด้านปัญญา*

แต่ปัญญาภาวนาอย่างสำคัญที่ผู้สื่อข่าวมีโอกาสจะได้มาก ดูเหมือนจะมีโอกาสมากกว่าคนอื่น ๆ ก็คือ นักข่าวนั้นได้พบเห็นผู้คนมากมาย ต่างพวก ต่างหมู่ ทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ มีนิสัยใจคอต่าง ๆ กัน พฤติกรรมต่าง ๆ กัน มีความดีความชั่วไม่เหมือนกัน ความคิดเห็นก็ต่าง ๆ กัน และเหตุการณ์ก็แปลก ๆ มากมาย *ซึ่งถ้ารู้จักไตร่ตรองพิจารณามองด้วยท่าทีที่ถูกต้อง ก็จะทำให้เข้าใจผู้คน ทำให้มองเห็นความจริงของโลกและชีวิต แล้วก็ทำให้สามารถวางใจต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ดี จิตใจจะโปร่งโล่งเป็นอิสระ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ชีวิตของตนเองและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ด้วย*

ตามที่ว่ามานี้ ผู้สื่อข่าวจึงได้ทำทั้งทาน ทั้งศีล และทั้งภาวนา

เป็นอันว่า ที่พระท่านพูดไว้ ทางที่จะให้ทานมีเยอะ เรื่องบุญก็มากมายครอบคลุมไปหมด รวมทั้งคำว่า คุณภาพชีวิตก็อยู่ในบุญหมด คนโบราณจึงไม่ต้องหาคำอะไรมาพูด เขาใช้คำเดียวว่า **บุญ** ก็จบเลย เพราะมันคลุมหมดทุกอย่าง

ฉะนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่พวกเราเองอย่าไปทำให้มันแคบ เวลานี้คำว่า บุญ มีความหมายแคบลงเหลือนิดเดียว และตอนนี้เมื่อทำด้วยปัญญา มีความเข้าใจ ความหมายของบุญก็จะเพิ่มพูนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศึกษาบุญไปให้ปุญญะกับปัญญามาบรรจบกัน ก็จะมีผลสมบูรณ์ กลายเป็นบุญอย่างสูงสุด

พูดมายืดยาวแล้ว ควรจะจบได้ ขอย้ำข้อสุดท้ายที่ว่า *ทิฏฐุชุกรรม* ควรให้มีประกอบกับการทำบุญทุกครั้ง เพราะมันเข้าได้ทุกข้อ เริ่มแต่ทำบุญข้อทาน เราก็มีทิฏฐุชุกรรม เช่น ถามตัวเองว่า เรามีความเห็นถูกต้องไหมในการทำบุญ เราเข้าใจถูกต้องไหม อย่างน้อยรู้ว่าการทำทานมีความมุ่งหมายเพื่ออะไร พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เรารู้ว่า ถ้าเราจะถวายสังฆทาน คุณค่าประโยชน์จุดมุ่งหมายของมันอยู่ที่ไหน เมื่อพิจารณาอย่างนี้

๑. ใจของเราจะกว้างขึ้น และบุญก็เพิ่มขึ้น

๒. เราจะพัฒนา จะไม่จมติดอยู่แค่เดิม

เป็นอันว่า ทิฏฐุชุกรรมนี้ เป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่ง วันนี้นำมาพูดเป็นเค้าไว้ให้โยมทราบว่า ต้องพยายามให้ประกอบกับการทำบุญทุกอย่าง ให้เป็นการกระทำที่มีความเข้าใจรู้เห็นถูกต้อง แล้วก็ปรับทิฏฐิของเราอยู่เสมอ การที่จะปรับทิฏฐิได้ถูกต้องก็คือ ต้องเรียนรู้อยู่เสมอ ต้องฟัง ต้องอ่านธรรมอยู่เสมอ ขอพูดเพิ่มเติมอีกนิดหนึ่งสั้น ๆ ว่า บุญนี้ท่านยังแบ่งอีกว่ามี ๒ ประเภท คือ โอปธิกบุญ กับ นิรูปธิบุญ หรือ อโนปธิกบุญ

โอปธิกบุญ แปลว่า *บุญที่ยังมีอุปธิ* ยังก่อให้เกิดขันธ์ หมายความว่า เป็นบุญของคนที่อยู่ในโลก ซึ่งจิตใจยังหวังผล

อย่างนั้นอย่างนี้อยู่ ยังเป็นบุญที่ระคนด้วยกิเลส ท่านยอมให้สำหรับญาติโยม แต่ท่านเตือนไว้อย่าลืมว่า เราจะต้องเดินหน้าต่อเพื่อไปให้ถึง **อโนปธิกบุญ** คือ*บุญที่ไม่ประกอบด้วยอุปธิ* อันเป็นบุญที่บริสุทธิ์ เกิดจากเจตนาที่ไม่มีกิเลส มีความผ่องใส ทำด้วยจิตใจบริสุทธิ์จริง ๆ ตรงตามความมุ่งหมาย คือทำเพื่อความมุ่งหมายของบุญนั้นแท้ ๆ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ แต่การที่จะฝึกให้ไม่มีโมหะนี้ ต้องทำไปเรื่อย ๆ อย่าหยุดก็แล้วกัน ขอให้เดินหน้าไป แล้วก็จะถึงบุญที่จะทำให้เราหมดอุปธินี้แน่นอน

บุญตัวสำคัญก็คือปัญญา บุญแปลว่าชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ แต่บุญจะชำระจิตใจได้จริงก็ต้องมาถึงขั้นปัญญา จึงจะชำระด้วยวิปัสสนาให้สะอาดได้จริง ฉะนั้น บุญจึงรวมคำว่าปัญญาอยู่ด้วย และบุญขั้นสูงสุดก็จึงมาถึงปัญญา มาเป็นปัญญา ในที่สุด ปุญญะ กับ ปัญญา ก็เลยมาบรรจบกัน ถ้าโยมทำอะไรแล้วได้ทั้งปุญญะ ได้ทั้งปัญญา พระพุทธศาสนาก็เดินหน้าในตัวโยม และโยมก็เดินหน้าในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น เมื่อเราทำบุญไปก็อย่าให้ได้เฉพาะ ปุญญะ แต่ให้ได้ปัญญาด้วย ให้ปุญญะกับปัญญามาบรรจบกัน แล้วปัญญาจะมาเป็นตัวทำให้บุญของเรานี้มีผลสมบูรณ์อย่างแท้จริง จนกระทั่งกลายเป็นบุญที่สูงสุด คือ เป็นอโนปธิกบุญ

วันนี้ก็เลยพูดกับโยมมายืดยาวพอสมควรในเรื่องบุญ เพื่อให้เห็นตัวอย่างว่า เรื่องของถ้อยคำ และกิจกรรมที่เราทำในพระพุทธศาสนานี้ ยังมีอะไรที่ควรจะศึกษาอีกมาก ท่านจึงบอกให้ศึกษาบุญ ดังที่ตรัสไว้ในพระสูตรว่าด้วย บุญกิริยาวัตถุ

บุญกิริยาวัตถุ มีอยู่ ๓ อย่างคือ

๑. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ

๒. ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ

๓. ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ

แล้วพระองค์ก็ตรัสเป็นคาถาสรุปท้ายยาวหน่อย แต่ท่อนต้นบอกว่า **ปุญฺญเมว โส สิกฺเขยฺย** บุคคลนั้นพึงศึกษาบุญ คือเรียนรู้ ฝึกทำให้ก้าวหน้าต่อไป อย่าหยุดอยู่แค่บุญที่เราทำอยู่เป็นทุนเท่านั้น บุญจึงจะเกิดผลสมบูรณ์อย่างที่ได้กล่าวมา

ได้แสดงธรรมกถา เรื่องบุญ มาพอสมควรแก่เวลา ขออนุโมทนาคุณโยมทุกท่านอีกครั้งหนึ่ง ในการที่ได้มาปรารภเหตุการณ์หนึ่งซึ่งจะเรียกว่า กรณีตุ๊กตาแป้ง หรืออะไรก็แล้วแต่ แล้วมาร่วมกันทำบุญขึ้น